

ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΕΡΒΟΥΔΗΣ

ΣΤΗΝ ΣΜΥΡΝΗ

1922

ΕΝΑ ΔΙΗΓΗΜΑ ΓΙΑ ΕΝΑΝ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΜΕΝΟ ΕΡΩΤΑ ΣΤΗΝ ΣΜΥΡΝΗ ΤΟΥ 1922

9 Σεπτεμβρίου 1922

Ήταν ένα, πραγματικά, μεγαλοπρεπές θέαμα. Το τουρκικό ιππικό εισήλθε στη Σμύρνη, καλπάζοντας καμαρωτά στην προκυμαία. Οι εντυπωσιακοί Τούρκοι ιππείς με τα μαύρα φέσια τους και τα αστραφτερά γιαταγάνια τους φώναζαν «Κόρκμα! Κόρκμα!» «Μη φοβάστε!»

Ο Νικόλας τους παρακολουθούσε αμίλητος από μακριά κρατώντας την ανάσα του. Γύρω του κόσμος ζητωκραύγαζε και υμνούσε τον Κεμάλ. Στο Σπόρτινγκ Κλαμπ μερικοί Βρετανοί κοιτούσαν περιέργοι, ενώ ο υπόλοιπος κόσμος της Σμύρνης ανησυχούσε και έβλεπε το θέαμα με κομμένη την ανάσα. Ο Νικόλας αναρωτήθηκε που να βρισκόταν τώρα η αγαπημένη του Λάλε. Το όνομά της στα Ελληνικά σήμαινε τουλίπα, και η ομορφιά της ήταν αντάξια του λουλουδιού ή μάλλον ανώτερη, αλλά είχε να την δει μέρες τώρα και η αγωνία του τον σκότωνε. Σήμερα, κανονικά, θα βρίσκονταν για να κανονίσουν να το σκάσουν μαζί, αφού οι οικογένειές τους τους απαγόρευαν να βλέπονται. Θα βρίσκονταν εδώ, στην προκυμαία.

Όμως, στην προκυμαία συνέβαιναν συνταρακτικά γεγονότα. Μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στην Ανατολία, έπειτα από τρία χρόνια πολέμου, οι Τούρκοι προέλασαν και έφτασαν στην Σμύρνη. Τώρα όλοι φοβόνταν για αντίποινα στον χριστιανικό πληθυσμό της πόλης που ήταν η πλειοψηφία και, άλλωστε, η Σμύρνη πάντα ήταν μια πόλη στραμμένη προς την Ελλάδα και την Δύση παρά προς την Ανατολή.

Μέχρι τώρα Έλληνες, Αρμένιοι, Λεβαντίνοι, Ευρωπαίοι και Αμερικάνοι ζούσαν αρμονικά με τους Τούρκους και είχαν δημιουργήσει μια πόλη – υπόδειγμα πολιτισμού. Τι θα γινόταν από δω και πέρα άραγε; Αν και πολλοί ήταν αυτοί που καλοδέχτηκαν την επιστροφή των Τούρκων ύστερα από την ελληνική κατοχή, ο Νικόλας έτρεμε για το μέλλον. Το να είσαι Έλληνας και να αγαπάς μια Τουρκάλα σε μια πόλη που μόλις έχει παραδοθεί στους Τούρκους ύστερα από τρία χρόνια που ανήκε στους Έλληνες ήταν κάτι πολύ επικίνδυνο ετούτες τις ώρες.

Τι θα συνέβαινε στον ίδιο και την οικογένειά του; Στον καλό φίλο του τον Άλαν, στον Μπουρνόβα; Τι θα πάθαινε η Λάλε αν μαθευόταν ότι έβλεπε έναν Έλληνα; Δεν μπορούσε ούτε να φανταστεί τις συνέπειες. Δεν ήθελε να τις σκεφτεί. Κανείς, βέβαια, δεν μπορούσε να υπολογίσει τα γεγονότα που ακολούθησαν τις επόμενες εβδομάδες και το μέγεθος της καταστροφής. Μέχρι την ύστατη στιγμή όλοι πίστευαν ότι η Σμύρνη θα γλίτωνε και αυτή την πεποίθηση βοηθούσε η παρουσία πολλών αγγλογαλικών πλοίων στο λιμάνι. Κανείς δεν πίστευε ότι θα επέτρεπαν στον τουρκικό στρατό να ξεσπάσει την οργή του στο άμαχο πλήθος.

Η ιστορία, όμως, θα γραφόταν διαφορετικά.

ΠΡΙΝ

Η Σμύρνη πριν το 1922 ήταν η πιο κοσμοπολίτικη πόλη στην Ανατολή, ίσως και στη Δύση.

Υπήρχαν πολλές εταιρίες που εμπορεύονταν αποκλειστικά είδη εισαγόμενα από το Παρίσι, χαρακτηριστικό είναι ότι κυκλοφορούσαν εφημερίδες από πολλά κράτη, ενώ η περίφημη προκουμαία της ήταν πραγματικός τόπος συνάντησης για τον πολυφυλετικό της πληθυσμό. Έλληνες, Αρμένιοι, Τούρκοι, Γάλλοι, Άγγλοι, Ιταλοί, Αμερικάνοι και άλλοι απολάμβαναν τα μπαρ, τα καφεενεία, τα εστιατόρια και τη βόλτα τους, μπροστά από επιβλητικά κτήρια όπως το Γκραντ Οτέλ Κράιμερ Παλάς, το Θέατρο ή το Σπόρτινγκ Κλαμπ. Το κλίμα, το ασυγκράτητο κέφι, η αρχιτεκτονική και η συνύπαρξη Ανατολής - Δύσης έκανε τη Σμύρνη μέρος μοναδικό στον κόσμο των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

Ο Νικόλας είχε γεννηθεί και μεγαλώσει εκεί, στο Κορδελιό. Η οικογένειά του ήταν μια τυπική ελληνική μεσοαστή οικογένεια της Σμύρνης. Ο πατέρας του δούλευε σε ναυτιλιακή ασφαλιστική εταιρία στην ευρωπαϊκή συνοικία και είχε φροντίσει να εξασφαλίσει στον Νικόλα καλή μόρφωση. Τώρα στα είκοσί του, σχεδόν, είχε βρει μια καλή θέση στην βρετανική τράπεζα Μπρίτις Οριένταλ αν και το όνειρό του ήταν να ταξιδέψει με πλοίο σε όλο τον κόσμο και, φυσικά, στην Ελλάδα.

Από μικρό παιδί ο καλύτερός του φίλος ήταν ο Άλαν, γιος μιας πλούσιας λεβαντίνικης οικογένειας που ζούσε στο προάστειο του Μπουρνόβα. Είχαν γνωριστεί στο σχολείο που πήγαιναν μαζί και από τότε ήταν αχώριστοι. Ο Άλαν ζούσε σε μια πολυτελή έπαυλη, όπου οι γονείς του συνήθιζαν να διοργανώνουν κατά καιρούς μεγάλα πάρτι που έμεναν για καιρό στο στόμα των κατοίκων της Σμύρνης για τη χλιδή τους. Σ' ένα από αυτά, όταν ο Νικόλας έκλεινε τα 18 του και οι γονείς του Άλαν γιόρταζαν την αποφοίτηση του (και του Νικόλα) από το σχολείο, έμελλε να γνωρίσει το κορίτσι που θα του έκλεβε την καρδιά του παντοτινά. Την Λάλε.

Η Λάλε ήταν Τουρκάλα από την τουρκική συνοικία, στις πλαγιές του όρους Πάγος. Κατάγονταν από φτωχική οικογένεια και ο πατέρας της ήταν τεχνίτης μέχρι που σκοτώθηκε σε ένα ατύχημα την ώρα της δουλειάς του όταν η Λάλε ήταν μόλις επτά ετών. Την είχε μεγαλώσει η μητέρα της προσπαθώντας σκληρά για να μπορεί η Λάλε να πηγαίνει στο σχολείο και να μη της λείπουν ποτέ οι βασικές της ανάγκες. Οι καλύτερες της φίλες ήταν Αρμένιες που ζούσαν στην αρμενική συνοικία. Ήταν όλες από πλουσιότερες οικογένειες αλλά φρόντιζαν να μην κάνουν την Λάλε να νιώθει μειονεκτικά. Την έπαιρναν μαζί σε όλες τις βόλτες και τα πάρτι που πήγαιναν και ήταν σαν αδελφές της.

Εκείνο, λοιπόν, το ζεστό βράδυ του Ιουνίου του 1920, στην έπαυλη των γωνιών του Άλαν ο Νικόλας γνώρισε την Λάλε.

9 Σεπτεμβρίου 1922

Πάντου υπήρχαν άνθρωποι που κουβαλούσαν κουτιά με τρόφιμα, σακιά με αλεύρι, βαρέλια με λάδι και κάθε λογής προμήθειες. Το πλιάτσικο που γινόταν στις αποθήκες δεν είχε προηγούμενο. Δεν υπήρχε ίχνος τάξης στους δρόμους. Παρατημένα ζώα τριγυρνούσαν εδώ κι εκεί και κάποιοι προσπαθούσαν να τα αρπάξουν και να τα πάρουν σπίτια τους.

Ο Νικόλας περιφερόταν σαστισμένος. Διαπίστωσε ότι πλήθη Ελλήνων στρατιωτών κατευθύνονταν προς την προκουμαία με σκοπό να επιβιβαστούν σε κάποιο πλοίο και να εγκαταλείψουν τη Σμύρνη. Ο ηττημένος ελληνικός στρατός ήταν εξαθλιωμένος και εξαντλημένος και υποχωρούσε ατάκτως.

Η σκέψη της Λάλε τον πάγωνε. Είχε να την δει τόσες μέρες. Από τότε που κανόνισαν το ραντεβού. Την είχε ψάξει στην αρμένικη συνοικία, στο Κορδελιό, στον Μπουρνόβα, στον Βουτζά, φυσικά και στην τουρκική συνοικία, μεταμφιεσμένος με ένα φέσι που είχε βρει για να μη προκαλέσει τα βλέμματα, έτσι που ήταν τώρα τα πράγματα, αλλά δεν ήταν πουθενά. Το σπίτι της ήταν κλειστό και έρημο. Να έκανε, άραγε, πίσω; Να μετάνιωσε; Η σκέψη τον λύγισε.

Αργότερα, όταν πήγε στο σπίτι του και μετέφερε στους γονείς του τα νέα από την προκουμαία, εκείνοι δεν ανησύχησαν. Ο πατέρας του αρνήθηκε κάθε πιθανότητα να εγκαταλείψουν το σπίτι, αλλά ο Νικόλας πίστευε ότι θα κατάφερνε να τον πείσει αν τελικά τα πράγματα χειροτέρευαν. Είχε μια πολύ άσχημη διαίσθηση ότι κάτι πολύ κακό θα συνέβαινε τις επόμενες ημέρες, αν όχι ώρες.

Αποφάσισε να πάει να βρει τον Άλαν και να του μεταφέρει τα νέα. Φτάνοντας στην έπαυλη, είδε να έχουν υψώσει την αμερικανική σημαία. Μπαίνοντας μέσα και βρίσκοντας όλη την οικογένεια σε κατάσταση ηρεμίας απόρησε. Ο Άλαν του εξήγησε ότι με τη σημαία υψωμένη οι Τούρκοι δεν θα τους πείραζαν, δε θα τολμούσαν να πειράξουν αμερικανικό σπίτι, αλλά ο Νικόλας δεν πείστηκε. Ο Άλαν αποφάσισε να πάει μαζί του μέχρι την προκουμαία για να δει από κοντά την κατάσταση και αργότερα, ίσως, έψαχναν μαζί για την Λάλε.

Το θέαμα στην προκουμαία ήταν ανατριχιαστικό. Οι ρακένδυτοι Έλληνες στρατιώτες που κατευθύνονταν προς τα πλοία που θα τους πήγαιναν στον Τσεσμέ κι από κει στην πατρίδα, περνούσαν δίπλα από τους Τούρκους ιππείς σαν να μην είχε συμβεί τίποτα. Που και που ακούγονταν κάποιοι πυροβολισμοί, αλλά η κατάσταση ακόμα ήταν σχετικά ήρεμη. Για πόσο ακόμα, όμως;

Πόσο διαφορετικά ήταν όλα λίγο, μόνο, καιρό πριν, σκέφτηκε με πίκρα ο Νικόλας.

ΠΡΙΝ

Ο Νικόλας βρήκε το θάρρος να πλησιάσει και να πιάσει την κουβέντα στην όμορφη κοπέλα που μόλις αντιλήφθηκε την παρουσία του χαμογέλασε. Της συστήθηκε στα ελληνικά και – προς έκπληξή του – του απάντησε κι εκείνη στην ίδια γλώσσα. Ο Νικόλας είχε κάνει την... έρευνά του πριν πάει να μιλήσει και ήξερε ότι η κοπέλα ήταν Τουρκάλα, όμως δεν περίμενε να μιλάει τόσο καλά τα ελληνικά.

Την έλεγαν Λάλε, που σημαίνει τουλίπα στη γλώσσα της, είχε μάθει τα ελληνικά στο σχολείο που πήγε και με αυτά συννενοούταν με όσες από τις Αρμένισσες φίλες της δεν ήξεραν Τούρκικα. Ο Νικόλας εντυπωσιάστηκε. Δεν μπορούσε να πάρει τα μάτια του από πάνω της και αυτό τον έφερνε σε μεγάλη αμηχανία. Δεν είχε μεγάλη εμπειρία με τα κορίτσια. Είχε κάνα - δυο φιλενάδες στο σχολείο, αλλά τίποτα σοβαρό και με διάρκεια. Η Λάλε, όμως, ήταν το κάτι άλλο. Ήταν το κορίτσι που θα μπορούσε να ζητήσει σε γάμο και να ζήσει μαζί του. Την ήξερε λίγα μόνο λεπτά και την είχε –ήδη - ερωτευτεί κεραυνοβόλα.

Αλλά και η Λάλε δεν είχε μάτια για άλλον εκείνη τη βραδιά. Όση ώρα μιλούσε με τον Νικόλα το χαμόγελο στόλιζε μόνιμα το όμορφο πρόσωπό της και τα μάτια της έλαμπαν. Είχαν την ίδια ηλικία κι όμως, παρά τα όσα έλεγαν για τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια, ο Νικόλας έδειχνε πολύ πιο ώριμος στα δεκαοχτώ του από όλους όσους είχε γνωρίσει ως τότε. Θα μπορούσε να τον φανταστεί σαν σύζυγό της, αλλά βιαζόταν λίγο παραπάνω από το επιτρεπτό.

Η βραδιά κύλησε με κουβέντα, φλερτ, σαμπάνια και μουσική. Ο Νικόλας πρότεινε στην Λάλε να την συνοδέψει σε μια βόλτα στην προκουμαία Κε της πόλης την επόμενη μέρα και, ίσως, να την πήγαινε να πιούνε ένα καφέ ή να φάνε σε κάποιο εστιατόριο. Η Λάλε δέχτηκε ευχαρίστως και ο Νικόλας φωτίστηκε ολόκληρος από την χαρά του. Ο Άλαν κρυφογελούσε κοιτάζοντάς τους και κάνοντας νοήματα από μακριά στον Νικόλα ο οποίος προσπαθούσε να μην του δώσει σημασία.

Όλα όσα είχαν σημασία εκείνη την στιγμή ήταν μπροστά του και μόνο.

10 Σεπτεμβρίου 1922

Ἐκείνη την Κυριακή, οι καμπάνες των εκκλησιών δεν χτύπησαν. Το ξημέρωμα ήταν παράξενα ήσυχο.

Η αρμενική συνοικία ήταν η πρώτη που θα γνώριζε την οργή των Τούρκων κατακτητών. Ὅσοι βγήκαν το πρωί από τα σπίτια τους αντίκρισαν λεηλατημένα και παραβιασμένα σπίτια, παντού στην συνοικία, ενώ στον κεντρικό δρόμο, το Γκραν Μπουλβάρ, οι πόρτες ήταν σπασμένες και υπήρχαν διάσπαρτα ίχνη αίματος. Οι Τούρκοι ανενόχλητοι λεηλατούσαν όποιο σπίτι έβρισκαν.

Ο Νικόλας είχε κοιμηθεί το βράδυ στο σπίτι του Άλαν στον Μπουρνόβα και το πρωί είχαν αποφασίσει να ξεκινήσουν ξανά για την αναζήτηση της Λάλε, πηγαίνοντας προς την ελληνική και την αρμενική συνοικία και καταλήγοντας στην τουρκική, εφόσον μπορούσαν να μεταμφιεστούν για να περνούν για Τούρκοι, ειδάλλως θα κινδύνευε η ζωή τους. Βγαίνοντας έξω, αντίκρισαν κάποιους που έτρεχαν έντρομοι και τους ρώτησαν τι συνέβαινε. Όταν έμαθαν για τις λεηλασίες στην αρμενική συνοικία, αποφάσισαν να αφήσουν στην άκρη το ψάξιμο και κατευθύνθηκαν προς την προκουμαία.

Την ίδια στιγμή, ο Κεμάλ έκανε θριαμβευτική είσοδο στην πόλη συνοδευόμενος από ιππείς σε μια εντυπωσιακή πομπή χαιρετώντας τα αλλόφωνα πλήθη που τον αποθέωναν. Έπειτα κατευθύνθηκε προς το Κονάκι στην τουρκική συνοικία όπου και διόρισε τον Νουρεντίν Πασά φρούραρχο της Σμύρνης, ενώ ο τουρκικός στρατός επιτιθόταν με λύσσα σε ένα ελληνικό τάγμα με σκοπό να τους ανακόψει την πορεία τους προς τη θάλασσα, καταφέροντας τελικά να κάνει τους Έλληνες στρατιώτες να παραδοθούν και να αιχμαλωτιστούν.

Η ημέρα αυτή έμελε να είναι και η μοιραία για τον μητροπολίτη Χρυσόστομο που κλήθηκε να παρουσιαστεί στον Νουρεντίν Πασά στο Κονάκι, όπου και παραδόθηκε στον λυσσασμένο όχλο για να βρει μαρτυρικό τέλος στα χέρια τους.

Ο Νικόλας και ο Άλαν παρακολουθούσαν αμίλητοι τα όσα συνέβαιναν στην πόλη και όσα έβλεπαν με τα μάτια τους ή άκουγαν από τους κατοίκους που έτρεχαν να κρυφτούν με την ελπίδα να σωθούν από την τουρκική οργή. Η οικογένεια του Άλαν παρά τις ταραχές στο γειτονικό προάστειο του Βουτζά εξακολουθούσαν να μην κάνουν τίποτα, αν και υπήρχε μια φανερή ανησυχία.

Ο Νικόλας επέστρεψε στο σπίτι του, όπου τελικά έπεισε τους γονείς του, κυρίως τον πατέρα του, να ετοιμάσουν κάποια πράγματα στην περίπτωση που οι Τούρκοι έφταναν στην ελληνική συνοικία. Τα όσα είχαν γίνει στην αρμενική πλευρά είχαν τρομάξει τον Νικόλα που τώρα, εκτός από την Λάλε ανησυχούσε και για τους γονείς του. Έπρεπε να δράσει επειγόντως.

ΠΡΙΝ

Ήταν πανέμορφη. Με το κόκκινο φόρεμά της, το λουλουδάτο καπέλο της και τα γοβάκια της, δεν δικαιολογούσε το όνομά της. Γιατί ήταν ακόμα πιο όμορφη από τις παπαρούνες. Ο Νικόλας ήταν ήδη, μισή ώρα πριν στο ραντεβού τους στολισμένος και περιποιημένος. Συναντήθηκαν κοντά στο ρολόι και η Λάλε τον έπιασε αγκαζέ και άρχισαν να βολτάρουν σιγά - σιγά προς την προκουμαία Κε, που εκείνο το καλοκαιρινό βράδυ του Ιούνη ήταν ολοζώντανη γεμάτη χρώματα, φώτα και τραγούδια.

Τώρα που οι Έλληνες είχαν την κατοχή της πόλης υπήρχαν πολλοί στρατιώτες που περπατούσαν εδώ κι εκεί σε παρέες ή μαζί με κοπέλες και τραγουδούσαν, ενώ άλλοι κάθονταν στα ζυθοπωλεία και τα καφενεία που ήταν γεμάτα από κόσμο. Παρά την κοσμοπολίτικη λάμψη και την κουλτούρα της η Σμύρνη είχε αρχίσει να μοιάζει όλο και περισσότερο ελληνική και αυτό άρεσε στον Νικόλα. Τον έκανε να νιώθει ακόμα πιο άνετα. Παντού γύρω, άκουγες ελληνικά. Ομιλίες, τραγούδια και καντάδες.

Περπατώντας κατά μήκος της προκουμαίας ένωθε το ζεστό κορμί της Λάλε να ακουμπάει το δικό του και το άρωμά της να τον μεθάει. Δεν είχε τολμήσει να την φιλήσει ακόμα. Ήταν λίγο... δειλός με τα κορίτσια, τουλάχιστον στην αρχή. Κάποια στιγμή θα το έκανε. Το υποσχέθηκε στον εαυτό του ότι όταν θα ήταν η κατάλληλη στιγμή θα έκανε την κίνησή του. Προς το παρόν, απολάμβανε την κουβέντα τους και χάζευε την εξωτική ομορφιά της Λάλε, τα κατάμαυρα μαλλιά της, τα σκούρα καστανά μάτια της και την λευκή επιδερμίδα της που είχε μαυρίσει κάπως από τον καλοκαιρινό ήλιο.

Πέρασαν από ένα μικρό μπαρ που έπαιζε την καινούρια μουσική που είχε αρχίσει να γίνεται μόδα στην Αμερική, την τζαζ και άρεσε πολύ στην Λάλε. Κάθισαν και παράγγειλαν από ένα τζιν με μοσχολέμονο. Ο Νικόλας ήθελε να μάθει τα πάντα για την Λάλε και την ρωτούσε συνεχώς. Εκείνη του απαντούσε στα πάντα κι εκείνος την κοιτούσε μαγεμένος. Η μουσική και το τζιν έφερε το κέφι και η Λάλε του πρότεινε να χορέψουν. Η βραδιά ήταν υπέροχη.

Στην επιστροφή ο Νικόλας την συνόδευσε μέχρι το σπίτι της, περνώντας μέσα από πολλές παρέες μεθυσμένων στρατιωτών. Σε όλη την διαδρομή περίμενε την ιδανική στιγμή να την φιλήσει και το προετοίμαζε μέσα του. Είχε ετοιμάσει και τι θα της πει αν τελικά δεν τον άφηνε. Όταν έφτασαν στην πόρτα τους σπιτιού και πριν αποχαιρετηστούν η Λάλε σηκώθηκε στις μύτες των ποδιών της και του έδωσε ένα φλογερό φιλί στο στόμα. Ο Νικόλας τα έχασε. Την έσφιξε κοντά του και την φίλησε σαν να μην υπήρχε αύριο.

«Σ' αγαπώ Λάλε.»

«Κι εγώ... Μη μιλάς. Φίλα με!»

11-12 Σεπτεμβρίου 1922

Όλη τη νύχτα ακούγονταν πυροβολισμοί. Οι Τούρκοι, πλέον, λεηλατούσαν τον Μπουρνόβα. Σχεδόν όλα τα σπίτια στην λεβαντίνικη κοινότητα είχαν γίνει ερείπια. Η οικογένεια του Άλαν είχε πειστεί να φύγει και είχε αρχίσει να ετοιμάζει τα πράγματά της. Ο Άλαν τους βοηθούσε όλο το πρωί να μαζέψουν τα πιο πολύτιμα αντικείμενά τους. Είχαν συμφωνήσει να πάνε στο Αμερικανικό Διακολλεγιακό Ινστιτούτο όπου εκεί θα ήταν κάπως πιο ασφαλείς.

Έξω στους δρόμους πτώματα κείτονταν, ενώ οι εκκλησίες και τα νεκροταφεία είχαν συληθεί και καεί. Η πιο πλούσια συνοικία της Σμύρνης, τώρα, δεν θύμιζε σε τίποτα το ένδοξο παρελθόν της. Η βία είχε εξαπλωθεί μετά την αρμενική συνοικία, στον Μπουρνόβα και τον Παράδεισο. Παραδόξως, τα μπουλβάρ στην ευρωπαϊκή συνοικία ακόμα δεν είχαν πειραχτεί, ενώ τα μπαρ και τα καφενεία της προκουμαίας ήταν ακόμα ανοιχτά, αν και όσο προχωρούσε η μέρα άρχισαν κι αυτά να κλείνουν ένα - ένα.

Οι Τούρκοι στρατιώτες, βοηθούμενοι κι από το αλκοόλ που είχαν καταναλώσει, άρχισαν να επιδίδονται σε ωμότητες. Βίαζαν γυναίκες, τις σκότωναν, πετούσαν τα πτώματα στη θάλασσα τη στιγμή που εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι ερχόντουσαν προς τη Σμύρνη με σκοπό να φύγουν με τα πλοία που βρίσκονταν στο λιμάνι.

Ο Νικόλας ήταν σίγουρος ότι οι εξελίξεις θα ήταν φριχτές. Φοβόταν για μαζικές σφαγές και έτσι μάζεψε όσα πράγματα μπορούσε από το σπίτι και πήρε μαζί τους γονείς του με κατεύθυνση το Αμερικανικό Ινστιτούτο που φάνταζε ως το πιο ασφαλές μέρος εκείνες τις ώρες. Ο Τουρκικός στρατός, από την άλλη πλευρά, μετέφερε βόμβες και άλλα εύφλεκτα υλικά κατάλληλα για εμπρησμό με άμαξες μέσα στους δρόμους. Ήταν πια φανερό ότι σχεδίαζε να κάψει την Σμύρνη.

Τα τελευταία ελληνικά πλοία είχαν φύγει πριν μέρες και, πλέον, η φυγή από την Σμύρνη ήταν αδύνατη για τους μη ξένους. Γύρω στις πεντακόσιες χιλιάδες Έλληνες και Αρμένιοι έμειναν εκλωβισμένοι πίσω, κι ενώ οι πρόσφυγες συνέχισαν να συρρέουν κατά χιλιάδες στην πόλη. Αναζητούσαν καταφύγιο όπου έβλεπαν αμερικανικές, γαλλικές ή ιταλικές σημαίες που σήμαινε ότι οι Τούρκοι δεν μπορούσαν να τους πειράξουν.

Η πόλη ήταν βυθισμένη στο χάος. Παντού έπεφταν πυροβολισμοί και γίνονταν λεηλασίες και βιασμοί, ενώ ο αέρας που φυσούσε είχε αρχίσει να δυναμώνει, ότι χειρότερο δηλαδή, αν έπιανε τώρα φωτιά στην πόλη.

Ο Νικόλας είχε αρχίσει να συνειδητοποιεί ότι ίσως δεν ξανάβλεπε ποτέ την Λάλε. Αυτό τον πλήγωνε αλλά ήταν μια φριχτή πιθανότητα και πολύ σοβαρή, πια. Δεν είχε να κάνει με το αν θα το έσκαγαν μαζί, πλέον, αλλά με την ίδια της τη ζωή. Ο Νικόλας φοβόταν για τη ζωή της.

ΠΡΙΝ

Οι επόμενες ημέρες κύλησαν σαν σε όνειρο. Ο Νικόλας και η Λάλε ήταν τρελά ερωτευμένοι και το έδειχναν όπου και να πήγαιναν. Είχαν παραμελήσει τους φίλους τους και τόσο ο Άλαν, όσο και η Σουζάν, η Αρμένισσα κολλητή φίλη της Λάλε τους έκαναν παράπονα, αλλά οι δύο ερωτευμένοι νέοι ήταν, κυριολεκτικά, στον κόσμο τους.

Πολλά πρωινά πήγαιναν για μπάνιο στην πισίνα του Γκραντ Οτέλ και τα βράδια περπατούσαν στην προκουμαία και σταματούσαν σε κάποιο ζυθοπωλείο, μπαρ ή εστιατόριο που τους έκανε κέφι. Πήγαιναν στο θέατρο και κουβέντιαζαν ατέλειωτες ώρες, αλλά κυρίως τις περισσότερες ώρες φιλιόντουσαν ξανά και ξανά. Ο Νικόλας σχεδίαζε να της ζητήσει να τον παντρευτεί μόλις έκλεινε τα 20. Έπειτα θα έκαναν ένα μεγάλο ταξίδι στην Ευρώπη, και στην Ελλάδα φυσικά, και θα αγόραζαν μαζί ένα σπίτι για να μείνουν εκεί που θα τους άρεσε περισσότερο.

Πάντως, ακόμα δεν είχαν κάνει έρωτα. Ο Νικόλας έλιωνε από τον πόθο για την Λάλε, αλλά εκείνη δεν ήθελε να του δωθεί ακόμα. Έτσι θα έπρεπε να κάνει ακόμα υπομονή και ίσως να την ζητούσε νωριτερα για γάμο. Έπρεπε να το σκεφτεί σοβαρά αυτό, όπως και το πώς θα το έπαιρναν οι οικογένειές τους που ένας Έλληνας και μία Τουρκάλα θα παντρεύονταν, εκείνο τον καιρό με τον πόλεμο ακόμα φρέσκο στις μνήμες τους.

Αυτό, όμως, δεν απασχολούσε τον Νικόλα, ούτε και την Λάλε. Προς το παρόν, ζούσαν τον έρωτά τους και απολάμβαναν τα νιάτα τους και την ομορφιά της Σμύρνης. Θα έβρισκαν τον τρόπο να πείσουν τις οικογένειές τους και στο κάτω - κάτω, μόλις καταλάβαιναν την αγάπη τους θα ξεχνούσαν όλες τις διαφωνίες τους για αυτή τη σχέση.

Η αγάπη νικάει τα πάντα. Νικάει όλους τους πολέμους και γεφυρώνει και τα μεγαλύτερα χάσματα, έτσι δε λένε;

13 Σεπτεμβρίου 1922

Οι ξένοι υπήκοοι της Σμύρνης είχαν αρχίσει να φεύγουν από την πόλη με προορισμό τα πλοία στο λιμάνι που θα τους μετέφεραν μακριά από τον, πάλαι ποτέ, παράδεισο τους. Την ίδια ώρα οι Τούρκοι κουβαλούσαν βαρέλια με καύσιμα, καταβρέχοντας τα κτήρια με πετρέλαιο με σκοπό τον εμπρησμό της πόλης. Σε λίγο άρχισαν να φαίνονται οι πρώτες στήλες καπνού από την αρμενική συνοικία. Χιλιάδες απελπισμένων προσφύγων είχαν εγκλωβιστεί μεταξύ της φωτιάς και της θάλασσας. Η κατάσταση ήταν απελπιστική.

Ο Νικόλας ανησυχούσε γιατί το Αμερικανικό Διακολλεγιακό Ινστιτούτο που βρισκόταν η οικογένειά του και χιλιάδες ακόμα Έλληνες και Αρμένιοι ήταν πολύ κοντά στην αρμενική συνοικία που ήταν η πρώτη που καιγόταν, αλλά δεν μπορούσε να κάνει κάτι. Αν τους έβγαζε από εκεί θα κινδύνευαν από τα σπαθιά των Τούρκων. Σκέφτηκε την Λάλε και την πιθανότητα να ήταν... Όχι δεν μπορούσε ούτε την λέξη να βάλει στο μυαλό του. Άρχισε να κινείται προς το Ινστιτούτο με σκοπό να πάει κοντά στην οικογένειά του. Αν ήταν να πεθάνει, ας πέθαινε μαζί με τους δικούς του ανθρώπους.

Όταν έφτασε επιτέλους εκεί, είδε ότι Αμερικανοί στρατιώτες εκκένωναν το Ινστιτούτο. Άρχισε να ψάχνει τους γονείς του φωνάζοντας τα ονόματά τους. Δεν τους έβρισκε. Ίσως να είχαν φύγει νωρίτερα, αν είχε ξεκινήσει πριν από ώρα η εκκένωση. Εκείνη την στιγμή είδε τον Άλαν που έψαχνε τους δικούς του γονείς και τον φώναζε. Οι δύο άντρες άρχισαν να τρέχουν με κατεύθυνση την προκουμαία. Εκεί, άλλωστε, πήγαιναν όλοι για να ικετέψουν τους επικεφαλείς στα πλοία να τους πάρουν μαζί. Σίγουρα εκεί θα ήταν οι γονείς τους.

Η προκουμαία είχε μεταμορφωθεί σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως προσφύγων. Μερικοί πηδούσαν στη θάλασσα και αυτοκτονούσαν. Τα πλοία δέχονταν μόνο ξένους υπηκόους και όχι Έλληνες ή Αρμένιους. Ο Άλαν και η οικογένειά του είχαν βρετανικό διαβατήριο. Ο Νικόλας ήξερε ότι ο Άλαν θα έκανε τα πάντα για να τον πάρει μαζί του αλλά δεν ήταν στο χέρι του. Είδε με την άκρη του ματιού του ότι είχε βρει την οικογένειά του και είχαν σμίξει. Κατευθύνονταν σε ένα βρετανικό πλοίο, όταν ο Άλαν, τους άφησε, ξαφνικά, και έτρεξε προς το μέρος του Νικόλα. Κοιτάχτηκαν σιωπηλά και αμέσως αγκαλιάστηκαν σφιχτά. Ο Άλαν δάκρυσε.

«Έλα μαζί μου! Θα σε βάλω στο πλοίο, θα βρούμε τρόπο!»

«Δεν μπορώ. Πρέπει να βρω τους γονείς. Την Λάλε. Πως θα έρθω; Δεν θα με βάλουν...»

Ο Άλαν κατένευσε δακρυσμένος και άρχισε να τρέχει προς το βρετανικό πλοίο. Ο Νικόλας τον κοιτούσε να απομακρύνεται και στράφηκε ξανά στον κόσμο για να ψάξει.

Είχε πέσει, πια, το σκοτάδι. Οι φλόγες είχαν φτάσει ως την προκυμαία. Το θέατρο καιγόταν και το αμερικανικό προξενείο άρχισε να καταρρέει από τις εκρήξεις. Παντού ακούγονταν ουρλιαχτά. Πίσω η φωτιά έκαιγε τα πάντα, μπροστά τα βαθιά μαύρα νερά φάνταζαν τρομακτικά και γύρω οι Τούρκοι σκότωναν όποιον έβρισκαν. Ήταν μια κόλαση του Δάντη.

Τα πλοία στέκονταν απραγή στο λιμάνι, για όσους πρόσφυγες δεν ήταν ξένοι υπήκοοι, ενώ τώρα καίγονταν ολόκληρη η πόλη εκτός από την τουρκική συνοικία και η μυρωδιά της καμένης ανθρώπινης σάρκας ήταν αποπνικτική και φριχτή.

Χιλιάδες άνθρωποι εγκλωβισμένοι σε μια στενή λωρίδα γης ανάμεσα στις πύρινες γλώσσες και τα νερά με τις φλεγόμενες πετρελαιοκηλίδες και τα ουρλιαχτά τους να ακούγονται για χιλιόμετρα. Η νύχτα έγινε μέρα και ο ουρανός κοκκίνησε.

Ο Νικόλας δεν κατάφερε να βρει τους γονείς του. Κάθισε κάτω στην προκυμαία και έβαλε τα κλάματα. Αισθάνθηκε ντροπή και αηδία που ήταν άνθρωπος. Που ανήκε στο ανθρώπινο γένος. Ή, τέλος πάντων, ότι και να ήταν αυτό το είδος, γιατί άνθρωπος δεν θα προκαλούσε ποτέ κάτι τέτοιο σαν αυτό που ζούσε τώρα.

ΜΕΤΑ

Η Σμύρνη κάηκε. Η επόμενη μέρα της καταστροφής ήταν σιωπηλή με μόνους μάρτυρες των γεγονότων τα πτώματα, τα διασκορπισμένα αντικείμενα και την καμένη πόλη. Οι επιζώντες κατέφυγαν στην Ελλάδα όπου προσπάθησαν να ξαναχτίσουν την ζωή τους από το μηδέν, όμως αντιμετωπίστηκαν σαν πολίτες κατωτέρας κατηγορίας, ενώ ήταν άνεργοι, φτωχοί και άστεγοι. Οι περισσότεροι κατέληξαν στην Αθήνα όπου δημιούργησαν προσφυγικούς καταυλισμούς σε πολλές συνοικίες.

Η Λάλε, άνοιξε την πόρτα του σπιτιού της θείας της στην Κωνσταντινούπολη και βγήκε να περπατήσει. Αγόρασε μια βρετανική εφημερίδα και διάβασε τα άρθρα για την γεγονότα της Σμύρνης. Με τις εικόνες της φωτιάς και των προσφύγων η Λάλε δάκρυσε. Σκέφτηκε τον Νικόλα. Δεν ήξερε αν ήταν ζωντανός ή νεκρός και αυτό θα την πονούσε για όλη την υπόλοιπη ζωή της.

Μισούσε τον εαυτό της. Μισούσε τη μητέρα της που επέμεινε να την πάρει και να φύγουνε από τη Σμύρνη μια εβδομάδα πριν την καταστροφή, λες και το είχε προβλέψει ή λες και κάποιος την είχε ενημερώσει για τα φριχτά γεγονότα που θα ακολουθούσαν. Είχε προδώσει τον έρωτα της ζωής της. Τον άνθρωπο που θα παντρευόταν και, μάλιστα, χωρίς καμία ενημέρωση. Απλά εξαφανίστηκε. Σκέφτηκε την αγωνία που θα είχε ο Νικόλας όλο αυτόν τον καιρό που δεν είχε νέα της και σιχάθηκε ακόμα περισσότερο τον εαυτό της. «Ξέρω ότι θα με μισήσεις τώρα, αλλά αύριο θα με ευγνωμονείς» της είχε πει η μητέρα της όταν την πήρε με το ζόρι για να φύγουν. Δεν ήξερε αν θα την συγχωρούσε ποτέ. Σίγουρα δεν θα συγχωρούσε τον εαυτό της.

Τελικά δε νικάει πάντα η αγάπη, συλλογίστηκε. Ποιος ηλίθιος το σκέφτηκε αυτό;

ΤΕΛΟΣ